

TIL DEBATTEN OM HØJMESSEN

Fremmedheden er ikke en negativ faktor

Hjemmeblindhed er det første ord, som falder mig ind som præst i den danske folkekirke. Det evangeliske og det liturgiske sprog i højmissen er en faglig selvfølge for mig, så jeg ved godt, at jeg ikke repræsenterer den brede befolknings stemme. Men jeg har fulgt debatten. Dels deltog jeg i et FKUV-kursus ved Lars Sandbeck, *Hvad skal vi med højmissen*, hvor Bent Flemming Niensens kirkehistoriske perspektiver på gudstjenesten, fra de første kristne og indtil nyere tid, kom til at præge min holdning; dels læste jeg den på kurset anbefalede litteratur, navnlig Søren Ulrik Thomsens *Tro mod ritualet* og Jakob Wolfs *Gudstjenesten fænomenologisk set*.

Som jeg forstår debatten, er det vejende argument for at lempe på de faste rammer (altså den nuværende ritualbogs forordninger) for højmissens liturgi følgende:

- Den brede befolkning forstår ikke højmissen. I højmissen møder de et fremmed sprog, der kan virke fremmedgørende, måske ligefrem ekskluderende

Min indvending lyder, at fremmedheden ikke er en negativ faktor.

På ingen måde.

I dag hverken behøver vi eller er tvunget til at deltage i højmissen, så selvfølgelig er den for mange fremmed. For mine forældre og bedsteforældre, altså generationerne, der blev voksne imellem 1960erne til 1980erne kan man tale om *fremmedgørelse*, men i dag er fremmedgørelsen rettere en *kirkefremmedhed*. Som Lars Sandbeck siger, lever vi nok i en postkristen kultur. Folk er mere neutrale end fjendtlige over for kirken, traditionel kirkegang begrænser sig til juleaften eller til særlige lejligheder (overgangsritualerne forbundet med et menneskeliv).

Den numinøse stemthed

Om vi er fremmedgjorte eller blot fremmede over for højmissen, tror jeg er underordnet i forbindelse med selve mødet med højmissen. For i højmissen møder vi, uanset hvad, noget helt andet: vi møder *det helt andet*.

Det helt andet er en helt anden stemning eller en helt anden atmosfære. Vi går ind i troens atmosfære, et troens rum. Jakob Wolf kalder med Rudolph Otto den religiøse stemning, eller tros-stemningen, for den *numinøse stemthed*. Han kalder trosatmosfæren for en *prædimensional* frem for *tre-dimensional* atmosfære (Wolf, 19; 22). Med det peger han med nyere fænomenologi på, at gudstjenesten kan gøre det ved mennesket, som en koncert-, film- eller læseoplevelse også kan gøre: at man opsluges og glemmer tid og sted.

Det særegne ved gudstjenesten frem for andre kulturoplevelser er det numinøse. Det kan oversættes med: *opløftelse af hjertet* eller *et møde med det hellige* eller Gud, Kristus, Helligånden. Rettere sagt: Det har vi mulighed for at møde. Men det er ikke givet, slet ikke, og det, at man *ikke* møder det hellige i den form, som man havde regnet med, kan sagtens betyde, at man tager den holdning, at så er det, der sker i gudstjenesten uforståeligt. Unødigt kringlet. Fremmedgørende – eller bare fremmed. Den modsatte, måske også lidt forurettede følelse af eksklusion, kan jeg sagtens sætte mig ind i, for jeg har haft den selv.

Gennem liturgiens faste struktur med de forskellige rytmer, læsningerne, bønnerne, salmesang, prædiken og sakramente(r), enten fremmedgøres eller henføres kirkegænger, alt efter, hvor vedkommende selv er i sit liv – og hvilken vej vedkommende så at sige vender. Med en formulering fra Dorothee Sölle: *At vende sig til Gud betyder ... altid at vende sig fra verden. ... Det er ikke himlen og evigheden, der her spilles ud mod jorden og livet, selv om denne platoniserende misforståelse ofte er nærliggende. Med "verden" eller "Gud" menes der snarere en retning i menneskets vilje og eksistens* (Sölle, 89). Altså har det måske ikke så meget med højmessens form som det har med det enkelte menneske, og hvilken "vej" mennesket vender, at gøre. Måske bliver alt det fremmede eller fremmedgørende endda til den "ingrediens" eller "vej", som den enkelte kan opdage, han eller hun mangler. At det netop er det, han eller hun *søger*. Det, vedkommende faktisk *søger*, når de *søger* i kirke – og måske endda finder *hjem* i kirken – og derfra mere hjem i sig selv – og derfra mere hjem i verden. Den "*søgen*" eller "*venden sig mod*"... sker gerne i forbindelse med kærligheden. At man enten har mødt den eller mistet den igen.

Det fremmede sprog i liturgien - og evangeliet

En anden indvending i den forbindelse er, at dette fremmede (eller fremmedgørende) sprog ikke blot er liturgiens, men også evangeliets sprog. Først er det fremmed, men før eller siden åbner det sig for kirkegænger på en horisontudvidende måde. Evangeliet har vi ikke nogen naturlig adgang til, det er en åndelig føde. Søren Ulrik Thomsen beskriver, at han ikke kom ind i kirken med en tro, men at han gik ud af kirken med en tro. Han blev troende af at gå i kirke. Inden da var han kritisk over for kirken, det var i hvert fald det, der fik ham derind til at begynde med. Han måtte vide, hvad han kritiserede. Det er et meget demokratisk udgangspunkt, og den mulighed skal blive ved med at være tilgængelig for mennesker. Opdagelsen af *det helt andet* kan udvide verden, også verden uden for kirkedøren.

Med Søren Ulrik Thomsen vil jeg desuden italesætte det argument for den klassiske luthersk-evangeliske højmesse, at vi i dag har et væld af muligheder for at søge Gud, både inden for og uden for den kristne tro. Fra det helt lavkirkelige med fuldstændigt frie rammer til det højkirkeligt ortodokse. Så hvorfor opløse det særegne ved den højmesse, vi har? Højmassen er en perle. Værd at bevare. Dens form, med rødder i både oldkirke, middelalder og reformation, er et religionshistorisk mindesmærke af både gentagelse og gendannelse, og vores tradition, qua reformationen, bygger netop på en fagligt baseret frihed til at udlægge evangeliet ind i den konkrete nutid. Når folk ikke kommer, kan det godt være på grund af gudstjenestens form, ja. Men hvad nu, hvis det er fordi, de ikke bryder sig om indholdet? Fx syndsbegrebet, nadverens ord om legeme og blod, evighedsbegrebet?

Svend Bjerg skulle have holdt af at citere Sölle for, at *religionen overvintret i litteraturen*. Måske er det ikke højmassen, der står i vejen for evangeliet i nutiden, men nutiden, der ikke vil evangeliet (det skulle ikke være første gang i historien)? Det individualiserede menneske skal forstå, men evangeliet er provokerende og sprænger forståelsens ydre rammer. Der bliver ved med at være noget uforståeligt, noget at lære, selv for de aller mest "lærde":

Lær af mig, jeg er ydmyg og mild, siger visdommens Jesus. Med de ord indrammes hele kirkeårets væsen: at det kan man ikke lære af sig selv og ikke uden en vejleder, en ledsager, som år for år i vores liv fører os dybere ind til Guds væsen. Indtil den Gud, som er alt det skabtes kilde og den visdom, der viser os, hvor vi kan være, og hvor vi skal være (citater fra Mogens Lindhardt, *Trinitatis*, 522).

Det er også min erfaring med højmessen. Der bliver vitterligt ved med at være noget at lære. Højmessens ritualer er et gentagende rum, man før eller siden kan blive bekendt med og tryk i (forudsat man møder det, ikke blot én gang, men igen og igen). Prædiken bliver *tiden* eller *tidens indslag* i det rum, og den kan man diskutere og mene meget om, med rette. Men det er og bliver fremmed, dét, der møder os og tjener os i højmessens tid og rum, for højmessens faciliterer der særlige rum for troen, det numinøse. At jeg hverken af mig selv helt kan eller skal bestemme mig for at forstå troen er én ting, men at jeg selv kan bestemme om jeg "retter mig imod den" er en anden. Derfor kræver det mod at gå i kirke.

Når den enkelte går i kirke, forlader han eller hun fællesskabet og bliver ensom. Der møder man i stedet Helligåndens samfund og et fælles måltid. (...) Det kræver mod at gå i kirke. Her nedbrydes troen på, at den enkelte er den skabende gud (Hauge, 93;94).

Både vores tradition, og religiøse traditioner generelt, fordrer af mig, at jeg for en stund lægger min individualitet til side. Og der skal meget til. Måske det er højmessens allerstørste udfordring. Tør højmessens tro på sig selv trods tidens stærke individualitet? Tør den tro på sig selv som individualitetens middel – et middel, der både trøster og så at sige hjælper individualiteten med sig selv?

Højmessens

– og de andre gudstjenester

Til sidst vil jeg dele en erfaring fra, ikke en højmesse, men én af de andre gudstjenester, vi har, nemlig *de ni læsninger* i Askov kirke sidste år. De, der sagde ja til opgaven som oplæsere (alle voksne), fik mulighed for selv at vælge imellem enten den klassiske tekst eller versionen fra Bibelen 2020. Ingen valgte den fra Bibelen 2020, og flere spurgte mig, om vi ikke kunne beslutte, at enten den nye eller den gamle version skulle udelukkes, da det ellers *ville lyde mærkeligt*. Det er en god pointe og uanset fantastiske oversættelser, er der det ved at bære på en så gammel tradition som vores, at dele af det nødvendigvis lyder i ét sprog, mens andet lyder i et helt anderledes sprog. Bibelens historiske vingesus kan i det umiddelbare møde lyde meget mærkeligt!

Alle andre dage i ugen er der mulighed for at lave andre gudstjenester eller særgudstjenester med frie liturgier, alt efter, hvad sognet efterspørger. I Askov Sogn, hvor et par af os tog denne debat op, blev det tydeligt, at der faktisk var efterspørgsel på andre gudstjenester, gerne med tema, og helst med samvær eller fællesspisning bagefter, men det blev på ingen måde problematiseret, at det kunne ske på et andet tidspunkt end søndag formiddag.

Ved Vadehavscentret i Vester Vedsted står der: *Porten til UNESCO Verdensarv*. Er det ikke også en pligt at "frede" netop højmessens søndag formiddag (*ved solens frembrud, den første dag i ugen*)? Som en tradition, en verdensarv, der trods tidens tand er overleveret fra de tidligste kristne, der samledes om læsninger, bøn, sang og bordfællesskab? Så det ikke betyder så meget, hvor mange eller hvor få, der deltager? Husk, der er ingen tvang, det bliver højmessens ikke mindre fremmed af.

Sidsel Keibel Blom.

Hans Hauge: *Ensomhedsparathed. Eksistentialismens aktualitet*. Eksistensen 2019.

Mogens Lindhardt: *Trinitatis. En homiletisk rejseberetning*. Eksistensen 2019

Lars Sandbeck: *Hvad skal vi med højmessens?* FKUVkursus e2020

Dorothee Sölle: *Henrejsen*. Dansk udgave 1978 by Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.

Søren Ulrik Thomsen: *Pro ecclesia* fra *Samlede Thomsen*. (3. udgave, 1. oplag. Gyldendal 2017)

Jakob Wolf: *Gudstjenesten, fænomenologisk set*. Eksistensen 2018